

ПРОЯВ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА НА СТАДІЇ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ АКТИВ У ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

THE MANIFESTATION OF THE RULES OF INTERNATIONAL LAW AT THE STAGE OF EXECUTION OF JUDICIAL ACTS IN ECONOMIC LEGAL PROCEEDINGS

Пігарева Г.І.,

*асистент кафедри права та публічного адміністрування
Мариупольського державного університету*

Статтю присвячено дослідженню прояву норм міжнародного права на стадії виконання судових актів у господарському судочинстві. Підкреслено, що виконання судових актів становить зміст виконавчого провадження як стадії господарського судочинства. Проаналізовано сутність приватних виконавців і сферу наказного провадження у господарському судочинстві України.

Ключові слова: норма міжнародного права, судові акти, господарське судочинство, приватні виконавці, виконавче провадження, наказне провадження.

Статья посвящена исследованию проявления норм международного права на стадии исполнения судебных актов в хозяйственном судопроизводстве. Подчеркнуто, что исполнение судебных актов составляет содержание исполнительного производства как стадии хозяйственного судопроизводства. Проанализированы сущность частных исполнителей и сфера приказного производства в хозяйственном судопроизводстве Украины.

Ключевые слова: норма международного права, судебные акты, хозяйственное судопроизводство, частные исполнители, исполнительное производство, приказное производство.

The article is devoted to the study of the manifestation of the rules of international law at the stage of execution of judicial acts in economic legal proceedings. It is emphasized that the execution of judicial acts is the content of the enforcement proceedings as a stage of economic legal proceedings. The essence of private executors and the sphere of order production in the economic legal proceedings of Ukraine are analyzed.

Key words: rules of international law, legal acts, commercial litigation, private artists, enforcement proceedings, clerks proceedings.

Постановка проблеми. Розбудова в Україні сучасної моделі господарського судочинства на основі реформування судової гілки влади, посилення ефективності і дієвості правової охорони і захисту прав та свобод особи передбачає становлення новітнього господарського процесуального законодавства, яке б забезпечувало незворотність демократичних традицій і реформ. Становлення в Україні сучасної моделі господарського судочинства зумовлене правом особи на судовий захист як важливим складником системи конституційних прав людини. Саме норми міжнародного права є правовим базисом розвитку новітнього господарського процесуального законодавства України. Судові акти відіграють важливу роль як у практичному, так і в теоретичному аспектах господарського судочинства. Сучасний стан судової реформи в Україні передбачає удосконалення механізмів виконання судових актів. Тому належне теоретичне підґрунтя реформування судочинства в частині виконання судових актів не викликає сумнівів.

Стан опрацювання. Питання, пов'язані з визначенням особливостей прояву норм міжнародного права на стадії виконання судових актів у господарському судочинстві, досліджувались такими вченими: В. Беяневичем, А. Бобковою, В. Григор'євою, Д. Притикою та ін.

Метою статті є загальнотеоретичне дослідження прояву норм міжнародного права на стадії виконання судових актів у господарському судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Виконання судових актів у господарському судочинстві є процесуальною формою суджень або волевиявлення суду владного характеру. Згідно зі ст. 115 Господарського процесуального кодексу України рішення, ухвали, постанови господарського суду, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України і виконуються у порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження» [1]. У ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» також зазначено, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України [2].

Дослідження поняття судового акту дозволяє стверджувати, що в матеріальному розумінні судовий акт – це акт правозастосування, що є формою вираження судом своєї волі, безпосередньо спрямованої на забезпечення захисту гарантованих Конституцією України та законами прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. У процесуальному розумінні під судовим актом слід розуміти встановлену процесуальним законом письмову форму фіксації процедури розгляду справи судом і її правових наслідків.

Таким чином, судові акти в господарському процесі – це встановлені господарським процесуальним

законом документи, що ухвалюються або приймаються господарським судом у межах його компетенції під час розгляду справ задля фіксації процедури розгляду справ (ухвали) і оформлення його правових наслідків (рішення, постанови або ухвали).

Виконання судових актів становить зміст виконавчого провадження як стадії господарського судочинства. Як зазначає С. Фурса, виконавчі процесуальні правовідносини – це суспільні відносини, які потенційно існують та забезпечуються державою через спеціальну процедуру, що передбачає примусовий характер виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів [3, с. 14].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про виконавче провадження» виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і посадових осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, визначених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню [4].

Згідно зі ст. 1291 Конституції України суд ухвалює рішення іменем України, судові рішення є обов'язковим до виконання, держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку, контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [5].

Однією із новел, що містить нове законодавство у сфері виконання судових рішень у господарському судочинстві, є запровадження інституту приватних виконавців. Так, ст. 16 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» передбачено, що приватним виконавцем може бути громадянин України, уповноважений державою здійснювати діяльність із примусового виконання рішень у порядку, встановленому законом, на засадах незалежної професійної діяльності [6]. Аналіз зарубіжного досвіду формування механізму виконання рішень юрисдикційних органів дає змогу виокремити три основні моделі примусового виконання рішень: державна система виконання рішень (Німеччина, Фінляндія), приватна (Литва, Естонія, Бельгія) та комбінована (Великобританія, Болгарія) [7, с. 816]. Водночас потрібно зазначити, що приватна система виконання рішень юрисдикційних органів також передбачає державне регулювання професійної діяльності приватних виконавців, зокрема, щодо доступу до професії, визначення компетенції, встановлення правил діяльності тощо. Виходячи зі змісту ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження», примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [4; 6]. Таким чином,

в Україні формується комбінована (змішана) система виконання рішень юрисдикційних органів, яка передбачає поєднання діяльності державної виконавчої служби та приватних виконавців.

Важливим кроком у розвитку господарського судочинства є введення інституту наказного провадження, яке має на меті спрощення судового процесу, тобто скорочення строків розгляду справ і здешевлення судової процедури. Адже увагу до наказного провадження привертає факт його успішного функціонування у цивільному процесі України.

У науці виникають різні погляди щодо наказного провадження. О. Штефан вважає, що в наказному провадженні, з одного боку, має місце спір про право в його особливій формі, а з іншого – наказне провадження є безспірним [8, с. 46]. М. Черьомін стверджує, що наказне провадження безспірне тільки в тому розумінні, що є спрощеним провадженням, не містить стадії судового розгляду та, відповідно, спору безпосередньо в рамках цього розгляду [9, с. 67]. Інші вчені говорять, що безспірність наказного провадження – це підступність або обмеження можливості оскаржувати [10, с. 11].

Є. Таликін зазначає, що наказне провадження є досить зручним та ефективним інструментом вирішення спорів за умови послідовної реалізації у законі суворой відповідності між наявним потенціалом для спрощення процесуальної форми та способом такого спрощення [11, с. 1009].

Можна зробити висновок, що механізм наказного провадження у господарському судочинстві має стати окреме дослідження та введення відповідних процедур для його ефективного застосування.

З ціллю введення наказного провадження у господарське судочинство законопроект пропонується доповнити Господарський процесуальний кодекс розділом «Вирішення господарських спорів у порядку наказного провадження». У цьому розділі буде врегульовано порядок звернення до господарського суду із заявою про видачу судового наказу, порядок розгляду такої заяви та видачі судового наказу, правила його оскарження.

Постає питання щодо рішень іноземного суду (міжнародного арбітражу) стосовно господарського спору, які визнаються та виконуються на території України. Процесуальне законодавство України поділяє рішення іноземного суду на рішення, що підлягають примусовому виконанню на території України, і рішення, які не підлягають примусовому виконанню. Рішення іноземного суду визнаються і виконуються в Україні, якщо їх визнання і виконання передбачено міжнародним договором або за принципом взаємності. Якщо визнання і виконання рішення іноземного суду залежить від принципу взаємності, то вважається, що він існує, оскільки не доведено інше. Україна є стороною великої кількості міжнародних договорів, які регулюють питання визнання і виконання рішення іноземного суду.

Щодо виконання рішень судів України на території інших держав стосовно господарських спорів слід зазначити, що зацікавлена особа, в інтересах якої рішення суду має бути виконане за кордоном,

має діяти в рамках відповідного міжнародного договору, що регулює питання, пов'язані з визнанням і виконанням рішень договірних сторін.

Стадія виконання судових актів у господарському судочинстві певним чином може перетинатись з інститутом медіації, який є альтернативним, добровільним способом вирішення спору, що на договірних засадах за допомогою медіатора або медіаторів сприяє виробленню взаємоприйняттого рішення щодо розв'язання конфлікту [12, с. 85].

Проведення судової реформи посилить необхідність імплементації сучасних правових механізмів, за допомогою яких у багатьох зарубіжних країнах вдається знайти компромісне вирішення спору.

Таким чином, прояв норм міжнародного права на стадії виконання судових актів у господарському судочинстві забезпечується застосуванням Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини.

Згідно зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод кожен має право на спра-

ведливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом [13], а відповідно до ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковими для виконання у господарському судочинстві [14].

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що подальшим розвитком господарського судочинства на стадії виконання судових актів є прояв норм міжнародного права шляхом застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та рішень Європейського суду з прав людини.

В Україні формується комбінована (змішана) система виконання рішень юрисдикційних органів, яка передбачає поєднання діяльності державної виконавчої служби та приватних виконавців.

Введення наказного провадження у господарському судочинстві потребує запровадження відповідних процедур для його ефективного застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України № 1798-XII від 6.11.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
2. Про судоустрій та статус суду : Закон України № 1402-VIII від 2.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>.
3. Фурса С.Я. Формування теоретичних основ виконавчих процесуальних правовідносин: сутність, система, ознаки, та класифікація / С.Я. Фурса // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – Вип. 95. – С. 12–16.
4. Про виконавче провадження : Закон України № 1404-VIII від 2.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України № 1403-VIII від 2.06.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1403-19>.
7. Чумак О.О. Практика організації діяльності органів примусового виконання рішень іноземних держав / О.О. Чумак // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 813–817.
8. Штефан О. Наказне провадження у цивільному судочинстві України / О. Штефан // Підприємство, господарство і право. – 2006. – № 1. – С. 44–48.
9. Черемин М. Приказное производство в российском гражданском процессе : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / М. Черемин. – Иваново, 1999. – 211 с.
10. Никитин В. Бесспорность дел приказного и упрощенного производств / В. Никитин // Арбитражный и гражданский процесс. – 2009. – № 7. – С. 7–12.
11. Таликін Є.А. Сфера застосування наказного провадження в господарському процесі України / Є.А. Таликін // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1003–1011.
12. Запара С.І. Поняття медіації та особливості її становлення в Україні та світі / С.І. Запара // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 3. – С. 83–85.
13. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/475/97%D0%B2%D1%80>.
14. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України № 3477-IV від 23.02.2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>.